

Causa simulandi a wykluczenie dobra wierności małżeńskiej

Causa simulandi and the good faithfulness of marriage

Ks. prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński

WPiA Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0003-4189-5165

e-mail: gleszczynski@archidiecezja.lodz.pl

Streszczenie: Zarówno doktryna, jak i orzecznictwo wskazują, że wykluczenie dobra wierności musi dokonać się pozytywnym aktem woli, jednak przydatne w określeniu prawdziwej woli symulanta zdaje się być określenie relacji zachodzącej między wolą zawarcia małżeństwa a wolą wykluczenia dobra wierności. Ważne jest określenie tych przyczyn, zarówno dalszych, jak i bliższych. Orzecznictwo wskazuje nie tylko na zaburzenia czy anomalie psychoseksualne, ale w obecnym czasie znaczenie posiada przede wszystkim mentalność współczesnych ludzi, propagujących idee wolności seksualnej, które w niektórych przypadkach mogą osiągać znamiona osobowości zdeprawowanej. Przyczyny bliższe są bardzo różne w zależności od przypadku, choć do najczęstszych zalicza się chęć utrzymania relacji pozamałżeńskiej z osobą, z którą kontrahent był związany przed zawarciem małżeństwa.

Słowa kluczowe: małżeństwo, symulacja, wykluczenie wierności, powód wykluczenia

Abstract: Both the doctrine and the jurisprudence indicate that the exclusion of the good of faithfulness must be done by a positive act of will, but it seems useful in determining the true will of the simulator to define the relationship between the will to marry and the will to exclude the good of faithfulness. It is important to identify these causes, both further and closer. Among other reasons, jurisprudence indicates not only psychosexual disorders or anomalies, but at the present time, first and foremost, the mentality of modern people promoting the idea of sexual freedom, which in some cases can become a depraved personality. The reasons are very different depending on the case, although the most common is the desire to maintain an extramarital relationship with the person with whom the contractor was related before entering into marriage.

Keywords: marriage, simulation, exclusion of fidelity, reason for exclusion

Treść: Wstęp. 1. *Causa celebrandi* a *causa simulandi*. 2. Przyczyna dalsza. 3. Przyczyna bliższa. 4. *Propositum adulterandi*. Podsumowanie.

Wstęp

W myśl kan. 1536 § 2 KPK/83 przyznanie się sądowe i inne oświadczenia stron nie mają mocy dowodu pełnego, o ile nie zostają poparte innymi elementami, wzmacniającymi oświadczenia stron¹. Wykluczenie dobra wierności małżeńskiej, aby mogło być udowodnione, musi opierać się na ściśle określonym, sprecyzowanym motywie nazywanym przyczyną symulacji (*causa simulandi*)². Jaka jest przyczyna symulacji – ta, którą określa się jako dalszą stanowiącą określony kontekst wykluczenia dobra wierności małżeńskiej – i ta, którą nazywa się bliższą stanowiącą konkretny bezpośredni powód wykluczenia dobra wierności wbrew pozornej występującej woli zawarcia małżeństwa zgodnie z nauką Kościoła?

1. *Causa celebrandi a causa simulandi*

Istnieją pewne motywy, korzyści i subiektywne cele, które w zjawisku symulacji uprzedzają pozytywny akt woli wykluczający dobro wierności małżeńskiej. Dla celów dowodowych, jak słusznie zauważa P.J. Viladrich, są one bardzo ważne, ponieważ choć same w sobie nie są pozytywnym aktem wykluczenia, niemniej wyjaśniają scenerię biograficzną, która w sposób rozumny pozwala zakładać możliwość zaistnienia pozytywnego aktu wykluczenia. Motywacje te jednak mogą wpłynąć na kontrahenta albo w sposób pozytywny – stając się przyczyną zawarcia małżeństwa (*causa celebrandi*), albo w sposób negatywny – stając się przyczyną wykluczenia dobra wierności (*causa simulandi*)³. I tak, ta sama motywacja, jaką jest np. uczuciowy

¹ Kanon 1536 § 2 KPK/83 brzmi: „In causis autem quae respiciunt bonum publicum, confessio iudicialis et partium declarationes, quae non sint confessiones, vim probandi habere possunt, a iudice aestimandam una cum ceteris causae adiunctis, at vis plenae probationis ipsis tribui nequit, nisi alia accedant elementa quae eas omnino corroborent”.

² Por. Dec. c. STANKIEWICZ z 17.12.1993 r., RRD 85 (1993), s. 782-783.

³ Por. Dec. c. EWERS z 19.04.1972 r., RRD 64 (1972), s. 181. Czytamy tutaj: „Quapropter confundenda non est simulationis causa cum motivis quae aliquem ad

związek z kochanką, może pobudzać do prawdziwego małżeństwa, ponieważ kontrahent uważa, że jego nowy stan małżeński posłuży mu jako możliwość zerwania więzów łączących go z inną osobą, może jednak stać się przyczyną symulacji, gdyż kontrahent wykluczy prawo swojej współmałżonki do wyłączności aktów seksualnych, z racji na istniejącą relację z inną osobą⁴.

Przyczyna symulacji zatem różni się od przyczyny zawarcia małżeństwa⁵. Aby stać się przyczyną zawarcia małżeństwa nieważnego musi być od przyczyny zawarcia małżeństwa silniejsza⁶. Przyczyna symulacji musi być nie tylko wystarczająco poważna, ale przede wszystkim proporcjonalna w odniesieniu do przedmiotu wykluczenia, czyli dobra wierności⁷. Winna być ona jasna, pewna, obiektywna lub przynajmniej subiektywnie ciężka oraz, co najistotniejsze, przeważająca nad przyczyną zawarcia małżeństwa⁸. Oceniając zatem każdy przypadek, sędzia winien porównać obie przyczyny i upewnić, że *causa simulandi* przeważała wolę zawarcia małżeństwa⁹.

Zagadnienie relacji zachodzącej między przyczyną zawarcia małżeństwa a przyczyną wykluczenia dobra wierności związane jest z określeniem intencji przeważającej przy wyrażaniu przez

contrahendum induxerunt: 'haec enim optime stare possunt cum vero matrimonio, immo plerumque dant causam contractui, uti sunt libertatem ope coniugii consequi, etc., dummodo praevalentem consensum in nuptiis comitentur et illum non excludant' (...). Denique, una eademque causa nequit motivum praebere ad contrahendum et simul ad simulandum, cum sibi invicem haec contradicant et ideo ex eadem causa oriri non possint”.

⁴ Por. P.J. VILADRICH, *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Warszawa 2002, s. 271-272.

⁵ Por. Dec. c. DE LAVERSIN z 10.11.1992 r., RRD 84 (1992), s. 540.

⁶ Por. Dec. c. EWERS z 19.04.1972 r., s. 180. Czytamy tutaj: „Causa simulationis autem est ratio qua quis matrimonium contrahere positive nolens aut non ita seu essentialibus qualitatibus non praeditum, tamen inductus fuerit ad proferendum ore quod corde non teneret”.

⁷ Por. Dec. c. POMPEDDA z 21.01.1972 r., RRD 64 (1972), s. 26.

⁸ Por. Dec. c. BRUNO z 17.05.1996 r., RRD 88 (1996), s. 389.

⁹ Por. Dec. c. BRUNO z 12.03.1993 r., RRD 85 (1993), s. 146; L. ŚWITO, *Exclusio boni prolis jako tytuł nieważności małżeństwa*, Olsztyn 2003, s. 95.

kontrahenta zgody małżeńskiej. Nie idzie, co należy podkreślić, o obecność dwóch aktów woli¹⁰, ale raczej o wskazanie, jak słusznie stwierdza Sabbatani w wyroku z dnia 13 listopada 1959 roku, czy w momencie wyrażania zgody małżeńskiej, w ocenie kontrahenta, większe znaczenie miały przyczyny zawarcia małżeństwa, czyli *causa celebrandi (contrahendi)*, czy też przyczyna symulacji, inaczej *causa simulandi*¹¹. Istotne jest bowiem, jak czytamy w sentencji coram Funghini z 23 października 1991 roku, należyte poznanie, jaka była w momencie zawierania małżeństwa *intentio praevalens* kontrahenta¹². Jeśli w momencie wyrażania zgody małżeńskiej, co zauważa W. Góralski komentując wspomniany wyrok coram Funghini, zamierza on pozytywnym aktem woli nie przyjąć obowiązku zachowania wierności i twierdzi, że gotów byłby raczej zrezygnować z małżeństwa, niż zawierać je z obowiązkiem wierności, to należy przyjąć, że zawarł umowę małżeńską nieważnie. Jeśli natomiast kontrahent przewiduje i postanawia, że jeśli w przyszłości będzie miał okazję ku temu, aby złamać obowiązek wierności, to go złamie, małżeństwo jest ważne, gdyż nigdy nie odrzucił on obowiązku wierności małżeńskiej¹³.

Dowodzenie wykluczenia dobra wierności nie jest łatwe. Jak słusznie zauważa M. Wegan, trudne jest ustalenie, czy kontrahent

¹⁰ Por. L. DE LUCA, *L'esclusione del «bonum coniugum»*, w: *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1990, s. 137. Czytamy tutaj: „È noto che la dottrina e la giurisprudenza canonistica sono solite distinguere nei casi della c.d. simulazione due atti di volontà: la *voluntas matrimonium celebrandi* e la *voluntas simulandi*, le quali volontà a loro volta presupporrebbero due distinte «causae». Ora, tale distinzione tra le due volontà è puramente teorica, giacché la stessa dottrina e la giurisprudenza canonistiche finiscono per dover riconoscere che la nullità del matrimonio si verifica quando la volontà contraria alla «*substantia matrimonii*» non si *accompagna* soltanto alla «*voluntas matrimonialis*». Ma «*penetri*» in essa giacché solo in questo caso se ne produce la distruzione”.

¹¹ Por. Dec. c. SABBATANI z 13.11.1959 r., RRD 51 (1959), s. 503. Czytamy tutaj: „Inquirendum est ideo utrum matrimonium in sua substantia vitiatum revera praevaluerit, et quidem per positivam intentionem, utrum in aestimatione nupturientis maius momentum habuerint causae contrahendi an simulandi (...)”.

¹² Por. Dec. c. FUNGHINI z 23.10.1991 r., RRD 83 (1991), s. 607.

¹³ Por. W. GÓRALSKI, *Matrimonium facit consensus*, Warszawa 2000, s. 302.

w momencie wyrażania zgody małżeńskiej miał tak silną wolę wykluczającą, że osiągnęła ona intensywność pozytywnego wykluczenia woli zobowiązania się, czy jedynie woli niedotrzymania podjętego zobowiązania¹⁴. Odmowa bowiem tego prawa w teorii¹⁵ jest z pewnością możliwa, w praktyce jednak, w konkretnym przypadku, dowodzenie staje się bardzo trudne, gdyż idzie o akt czysto wewnętrzny. Stąd w wątpliwościach uważa się zawsze, że miało miejsce jedynie wykluczenie woli wypełnienia zobowiązania, nie zaś wykluczenie zobowiązania się, konieczne do zaistnienia wykluczenia dobra wierności¹⁶.

Współczesne orzecznictwo mówiąc o przyczynie wykluczenia dobra wierności wyróżnia przyczynę bliższą i dalszą¹⁷. Różnica między nimi polega na tym, że przyczyna bliższa ma bezpośredni wpływ na wolę symulacyjną kontrahenta, natomiast przyczyna dalsza jedynie pośredni, z racji na to, że nie jest konkretną motywacją kierującą postępowaniem kontrahenta.

2. Przyczyna dalsza

Przyczyna dalsza tkwi albo w zaburzeniach osobowości kontrahenta¹⁸, albo w samej kulturze wolnościowej, która tak wpływa na wolę kontrahenta, że popycha do zawarcia małżeństwa z zastrzeżeniem sobie prawa do prowadzenia życia otwartego, wolnego, niezwiązanego obowiązkiem wierności¹⁹. Do głównych zaburzeń osobowości, które mogą stanowić przyczynę wykluczenia dobra wierności, orzecznictwo, w różnym wymiarze na przestrzeni lat, zaliczało anomalie

¹⁴ Por. M. WEGAN, *L'esclusione del «bonum fidei» nella più recente giurisprudenza della Rota Romana*, *Apollinaris* 61 (1988), s. 103.

¹⁵ Por. Dec. c. DE JORIO z 13.07.1968 r., *RRD* 60 (1968), s. 555.

¹⁶ Por. W. GÓRALKI, *Kanoniczna zgoda małżeńska*, Gdańsk 1991, s. 175; Dec. c. MATTIOLI z 30.10.1953 r., *RRD* 45 (1953), s. 642.

¹⁷ Por. Dec. c. RAGNI z 4.07.1995 r., *RRD* 87 (1995), s. 455-456; Dec. c. POMEPEDDA z 22.10.1996 r., *RRD* 88 (1996), s. 633.

¹⁸ Por. Dec. c. BRUNO z 24.07.1985 r., *RRD* 77 (1985), s. 407.

¹⁹ Por. Dec. c. BRUNO z 15.06.1990 r., *RRD* 82 (1990), s. 516-517.

psychoseksualne, takie jak homoseksualizm²⁰, nimfomanię²¹ czy satyryzm²².

Homoseksualizm, dziś coraz częściej określany kategorią orientacji, jest najczęściej spotykaną anomalią psychoseksualną. Występuje on zarówno u kobiet, jak i mężczyzn. Objawia się skierowaniem popędu seksualnego do osób tej samej płci²³. Problem homoseksualizmu ma swój wymiar natury moralnej²⁴, socjologicznej, jak i prawnej. W aspekcie socjologicznym homoseksualizm jest postawą, która może, wskutek nastawienia społeczeństwa, stwarzać sytuacje stresowe oddziałujące negatywnie na kształtowanie osobowości, a przez to doprowadzić do zaburzeń uniemożliwiających danej osobie dostosowanie się do społeczeństwa. Homoseksualizm ma również swój wymiar prawny w odniesieniu do nieważności zawieranego związku małżeńskiego²⁵.

Sama anomalia nie powoduje nieważności małżeństwa, ale może stać się przyczyną niezdolności podmiotu do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Podobnie istnienie owej anomalii w podmiocie nie powoduje konieczności wykluczenia dobra wierności małżeńskiej, może jednak stać się przyczyną owego wykluczenia. Orzecznictwo

²⁰ Por. G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa 2002, s. 177-181; W. GÓRALSKI, *Homoseksualizm a zdolność do powzięcia zgody małżeńskiej*, w: B.W. ZUBERT (red.), *Tożsamość seksualna nupturientów a zdolność do zgody małżeńskiej*, Opole 1988, s. 53-72; A. STANKIEWICZ, *Homoseksualizm jako przyczyna nieważności małżeństwa według najnowszej jurysprudencki rotalnej (1956-1976)*, Prawo Kanoniczne 22 (1979) nr 3-4, s. 179-198.

²¹ Por. S. VILLEGGIANTE, *Ninfomania e causa di nullità matrimoniale*, *Il diritto ecclesiastico* 71 (1960), s. 162-184; Dec. c. ANNÉ z 17.01.1967 r., RRD 59 (1967), s. 29.

²² Por. A. PAWŁOWSKI, *Il bonum fidei nella tradizione canonica e la sua esclusione nella recente giurisprudenza rotale*, Roma 2002, s. 342-346; S. PAŹDZIÓR, *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999, s. 265.

²³ Por. J. STROJNOWSKI, *Homoseksualizm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol. 1194.

²⁴ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *List Homosexualitatis problema* (1.10.1986 r.), w: K. SZCZYGIEL (red.), *W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej*, Tarnów 1998, s. 350-359.

²⁵ Por. R. SZTYCHMILER, *Obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1999, s. 379-380.

tradycyjne nie uznawało homoseksualizmu jako przyczyny wykluczenia dobra wierności, gdyż przedmiot tego wykluczenia interpretowany był w kontekście przymiotu jedności małżeństwa²⁶.

Współczesne orzecznictwo, w wyrokach poprzedzających wydanie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, taką możliwość przyjmowało, gdyż samo rozumienie dobra wierności nie dotyczyło już aktów o charakterze małżeńskim, ale dotyczyło prawa do ciała²⁷. Stąd w przypadku zanegowania owego prawa, czy inaczej nieprzekazania go nikomu, mamy do czynienia z wykluczeniem dobra wierności. Homoseksualizm zatem mógł stanowić jedną z przyczyn powodujących pozytywną wolę wykluczenia dobra wierności. Wydanie Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, wskutek określenia normy zawartej w kan. 1095, 3° sprawiło, że homoseksualizm, jak i inne anomalie psychoseksualne, jest obecnie rozpatrywany nie w kontekście symulacji, ale niezdolności natury psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Nie oznacza to, że anomalie te nie stanowią nadal przyczyn dalszych mogących wpłynąć na wolę podmiotu dokonującą wykluczenia dobra wierności małżeńskiej.

Perwersja seksualna jest jedną z form anomalii psychoseksualnych, która objawia się anormalnym sposobem zaspokajania popędu seksualnego, będącym jedyną formą przeżywania seksualności. Osobowość zdeprawowana, którą orzecznictwo określa czasem terminem *perwersyjna*, oznacza jednak osobowość ukształtowaną we współczesnym społeczeństwie, otwartym na jakąkolwiek formę miłości, wolną w swoim wyrazie i zachowaniu²⁸. Jak czytamy w wyroku *coram Ragni* z 9 grudnia 1982 roku, współczesne społeczeństwo zatraciło poczucie wyłączności małżonków i trwałości związku małżeńskiego. Ponadto obraz wierności, a także małżeństwa, kształtowany przez media, nie ma wiele wspólnego z doktryną Kościoła przedstawiającą

²⁶ Por. Dec. c. MASSIMI z 29.05.1935 r., RRD 27 (1935), s. 358; Dec. c. MATTIOLI z 11.12.1958 r., RRD 50 (1958), s. 673; Dec. c. SABATTANI z 20.12.1963 r., RRD 55 (1963), s. 961.

²⁷ Por. Dec. c. DE JORIO z 30.10.1963 r., RRD 55 (1963), s. 717.

²⁸ Por. Dec. c. STANKIEWICZ z 14.11.1985 r., RRD 85 (1985), s. 486.

małżeństwo jako związek trwały i wyłączny. Obraz kobiety, ekspozycyjny w tychże mediach, nie koncentruje się na jej godności, ale wręcz przeciwnie – przedstawia ją jako obiekt erotycznych pragnień i nieetycznych zachowań²⁹. Takie postrzeganie kobiety z pewnością nie sprzyja kształtowaniu właściwego rozumienia obowiązku wierności, i co więcej, formuje osobowość współczesnego człowieka otwartą na przeżywanie swojej seksualności w sposób wolny, czasem nawet zdeprawowany³⁰. W przypadku ludzi hołdujących ideom wolnej miłości, jak słusznie zauważa J. Grzywacz, doznania przy grzechach seksualnych powodują coraz większy głód podniet seksualnych. Kiedy natomiast wzrasta popęd, coraz częstsze i coraz silniejsze stają się pożądania. Na skutek tego w określonych sytuacjach następuje reakcja zgodna z przyzwyczajeniami i taka osoba nie tylko wykorzystuje nadarżające się okazje do pożycia seksualnego, ale sama je wyszukuje. Stąd, jeśli ktoś od dawna prowadzi życie niemoralne, nie myśląc nawet o zawieraniu małżeństwa, to w momencie jego faktycznego zawarcia nie dochodzi do refleksji i chęci zmiany życia. W takich sytuacjach wykluczenie dobra wierności staje się szansą na podtrzymanie stylu życia, do którego dana osoba przywykła, i który stał się jej integralną częścią. Należy zatem przyjąć, co czyni orzecznictwo, że właśnie w zdeprawowanej, czy wręcz perwersyjnej osobowości znajduje się przyczyna dalsza wykluczenia dobra wierności małżeńskiej.

²⁹ Por. Dec. c. RAGNI z 9.12.1982 r., RRD 74 (1982), s. 596. Czytamy tutaj: „Praeterea, series quotidiana facinorum sexualium quae media communicationum socialium offerunt praesertim uti vilipendium matrimonialium obligationum, plane demonstrat quam erroneam ac damnosam esse opinionem circa *mulierem*, obiectum (non subiectum) iuris consideratam, seu obiectum libidinis factam, rem eroticam tantum pictam, i. e. dignitate humana omnino orbatam. Neque omitti potest inquirere quo mentis ac voluntatis habitu, ex tam prava schola sociali, imbutus exstet circa perpetuitatem ac exclusivitatem iuris coniugalis iuvenis qui ad nuptias contrahendas accedit, si, olim baptizatus, rectam doctrinam ac praxim christianam secutus non sit et asseclam fuisse immoralium et amoralium dictaminum de quibus supra, imminetibus nuptiis ac immediate postea qualificetur, uti inferius videbimus”.

³⁰ Por. Dec. c. DAVINO z 24.01.1991 r., RRD 83 (1991), s. 40.

3. Przyczyna bliższa

Przyczyna bliższa trudna jest do sprecyzowania, gdyż jak słusznie zauważa A. Pawłowski, ile jest przypadków dotyczących wykluczenia dobra wierności, tyle może też być konkretnych przyczyn, które w danym momencie wyrażania zgody małżeńskiej kierują wolą symulacyjną kontrahenta. Najbardziej prawdopodobną przyczyną bliższą i z pewnością najczęściej spotykaną jest istniejący związek z osobą, której kontrahent, pomimo zawierania małżeństwa, nie chce porzucić³¹. Podobnie przyczyną bliższą wykluczenia wierności może stać się awersja do osoby współkontrahenta, czy też do samego małżeństwa. W praktyce jednak przyczyn wykluczenia dobra wierności małżeńskiej może być o wiele więcej.

Jedną z nich jest ograniczenie obowiązku wierności małżeńskiej, zastrzeżone w momencie wyrażania zgody małżeńskiej. Ograniczenie to może dotyczyć różnych sfer życia małżeńskiego, w tym obowiązku wierności, którego dana osoba nie chce przyjąć w całości. Jak zauważa R. Funghini w jednej ze swoich sentencji z 23 października 1991 roku³², przekazanie siebie z jakimś ograniczeniem lub zastrzeżeniem nie jest przekazaniem pełnym i całkowitym, nie może zatem stanowić prawdziwej zgody małżeńskiej, a w konsekwencji i prawdziwego małżeństwa³³.

Inną przyczyną wykluczenia dobra wierności jest zawarcie małżeństwa z wyraźną intencją zachowania prawa do utrzymywania w trakcie trwania związku małżeńskiego relacji intymnych pozamałżeńskich. Kwestia ta została podjęta w sentencji coram Pompedda z 26 listopada 1993 roku, gdzie ponens wyjaśnia, że jakiegokolwiek zastrzeżenie sobie prawa do relacji pozamałżeńskich jest przeciwne dobru wierności i jest wykluczeniem wyłącznego prawa współmałżonka

³¹ Por. Dec. c. BRUNO z 15.06.1990 r..., s. 516-517.

³² Por. Dec. c. FUNGHINI z 23.10.1991 r..., s. 606. Czytamy tutaj: „Vitiatus consensus vitiat matrimonium. Donatio limitata aut coarctata vel erga compartem vel erga filios vel quoad tempus integra et plena non est et verum consensum constituere nequit et consequenter verum matrimonium”.

³³ Por. W. GÓRALSKI, *Matrimonium...*, s. 301.

do aktów seksualnych³⁴. Warto zwrócić uwagę na to, że jak czytamy w cytowanej już sentencji coram Funghini z 23 października 1991 roku³⁵, samo przewidywanie czy postanowienie łamania wierności małżeńskiej, o ile w przyszłości pojawią się takie okazje, nie czyni wadliwą zgodę małżeńską, gdyż kontrahent nie odrzuca w ten sposób obowiązku wierności, a jedynie przewiduje taką ewentualność. Zgoda małżeńska natomiast jest wadliwa wówczas, gdy kontrahent w momencie wyrażania zgody małżeńskiej, pozytywnym aktem woli nie przyjmuje obowiązku zachowania wierności, zastrzegając sobie prawo do relacji pozamałżeńskich. Jeśli więc gotów byłby raczej zrezygnować z zawierania małżeństwa niż zawierać z obowiązkiem wierności, takie małżeństwo jest nieważne³⁶. Wykluczenie dobra wierności ma miejsce wówczas, gdy kontrahent zawierając małżeństwo z jedną osobą, pozostaje w przyrzeczeniu danym innej osobie trzeciej, dotyczącym utrzymywania relacji intymnych, które miały miejsce przed zawarciem małżeństwa.

Inna przyczyna wykluczenia dobra wierności związana jest ze współczesnym rozumieniem wierności małżeńskiej, która w świecie propagującym kulturę wolności i tzw. związków wolnych³⁷ może być postrzegana jako wartość niemożliwa do zachowania w niektórych sytuacjach, zwłaszcza dotyczących słabości człowieka. Takie intelektualne przeświadczenie może nie tylko zdeterminować wolę człowieka na tyle, że będzie on zawierał małżeństwo w błędzie dotyczącym właściwego rozumienia dobra wierności, ale może również wpływając na wolę kontrahenta przekonanego o tym, że skutek własnej słabości zachowanie przez niego wierności nie jest możliwe. Takie psychiczne przeświadczenie, wyrażające się w podejmowanych przez

³⁴ Por. Dec. c. POMPEDDA z 26.11.1993 r., RRD 85 (1993), s. 719. Czytamy tutaj: „Vir igitur, pariterque mulier, per foedus coniugale potestatem exclusivam quidem acquirit super alterius coniugis corpore, sed dumtaxat intra ambitum actus vere maritalis, neque quicquam minus neque quicquam plus. Idem e converso dici debet quod attinet ad relativam obligationem”.

³⁵ Por. Dec. c. FUNGHINI z 23.10.1991 r...., s. 607.

³⁶ Por. W. GÓRALSKI, *Matrimonium*..., s. 302.

³⁷ Por. Dec. c. RAGNI z 9.12.1982 r...., s. 595-596.

niego działaniach, może uczynić zgodę małżeńską wadliwą, jeśli pozytywnym aktem woli z założenia wykluczy on wierność małżeńską, będąc przekonany o swojej słabości. Warto zauważyć, że owa słabość wyraża się przede wszystkim w różnego rodzaju zaburzeniach osobowości ukształtowanych w kulturze tzw. wolności seksualnej.

Wykluczenie dobra wierności małżeńskiej ma miejsce nie tylko wtedy, gdy kontrahent zastrzega sobie prawo do relacji pozamałżeńskich, negując w ten sposób wierność współmałżonkowi, z osobą płci przeciwnej, ale również, gdy takowe zastrzeżenie, dokonane pozytywnym aktem woli, dotyczy relacji homoseksualnych. Z oczywistych racji taki sposób wykluczenia dobra wierności nie mógł być obecny w jureprudencji tradycyjnej, gdyż utożsamienie dobra wierności z jednością węzła małżeńskiego powodowało, że wykluczenie tegoż dobra oznaczało przekazanie prawa do aktów małżeńskich ze swej natury ukierunkowanych na zrodzenie potomstwa. Stąd zastrzeżenie sobie prawa przez kontrahenta do utrzymywania relacji homoseksualnych, które nie mają owego ukierunkowania na zrodzenie potomstwa, nie mogło być rozważane jako przeciwne dobru wierności. Nowe rozumienie przedmiotu zgody małżeńskiej, jak i współczesne rozumienie przedmiotu wykluczenia dobra wierności powodują, iż zastrzeżenie sobie prawa do relacji intymnych z osobą tej samej płci jest również sposobem pośrednim wykluczenia dobra wierności małżeńskiej³⁸.

4. *Propositum adulterandi*

Kwestia *propositum adulterandi*, z racji na różnice interpretacyjne istniejące między różnymi ponensami i autorami, nie jest rozumiana jednoznacznie. Wydaje się jednak, że należy jej dotknąć mówiąc o *causa simulandi*, a konkretnie o przyczynach dalszych i bliższych wykluczenia dobra wierności małżeńskiej.

Zdecydowanie odrzuca jakąkolwiek wartość przypisywaną *propositum adulterandi* C. Burke. Autor stwierdza, że przyjęcie, iż

³⁸ Por. Dec. c. BRUNO z 15.06.1990 r., s. 516.

propositum adulterandi ma jakąkolwiek wartość w odniesieniu do wykluczenia dobra wierności, oznaczałoby konieczność stwierdzenia nieważności każdego małżeństwa, w którym w momencie jego powstania, czyli momencie wyrażenia przez kontrahentów zgody małżeńskiej, jeden z kontrahentów nie tylko przewiduje możliwość dopuszczenia się w przyszłości cudzołóstwa, ale proponuje je w określonych okolicznościach. Z tych racji, jak zauważa dalej autor, należy przyjąć stanowisko jurysprudencki tradycyjnej, która jednoznacznie stwierdzała, że dopóki kontrahent nie przekazuje w momencie zawierania małżeństwa prawa do aktów małżeńskich, a więc nastawionych na zrodzenie potomstwa, innej osobie trzeciej poza małżonkiem, nie można mówić o wykluczeniu dobra wierności. W takim rozumieniu wykluczenia dobra wierności jakiegokolwiek *propositum adulterandi* nie ma żadnych konsekwencji prawnych w odniesieniu do ważności wyrażanej zgody małżeńskiej³⁹.

Na podobnym stanowisku stoi orzecznictwo przyjmujące rozróżnienie między wolą niezobowiązania się do wierności w małżeństwie a jedynie niedotrzymaniem przyjętych zobowiązań. Jak czytamy np. w sentencji coram Palestro z dnia 13 marca 1987 roku, *propositum adulterandi* nie jest niczym innym jak niedotrzymaniem przyjętych zobowiązań i dlatego nie powoduje nieważności związku małżeńskiego⁴⁰.

W przeciwieństwie do przedstawionych opinii, *propositum adulterandi* ma swoje odniesienie do ważności związku małżeńskiego zdaniem A. Stankiewicza⁴¹. Cudzołóstwo bowiem jest nie tylko grzechem

³⁹ Por. C. BURKE, *Il contenuto del „bonum fidei”*, Apollinaris 64 (1991), s. 654-655.

⁴⁰ Por. Dec. c. PALESTRO z 13.03.1987 r., RRD 79 (1987), s. 124. Czytamy tutaj: „Iuxta Nostri Sacri Fori constantem iurisprudentiam, ex recepta et solidata distinctione inter ius et exercitium iuris, cum de exclusione boni fidei agatur, tenendum est non ob stare validitati matrimonii propositum adulterandi aut ad libitum sexualibus voluntatibus cum extraneis fruendi cum tale propositum non tangat obligationem servandae fidei, sed dumtaxat obligationis implementum”.

⁴¹ Por. A. STANKIEWICZ, *De iurisprudentia rotali recentiore circa simulationem totalem et partialem* (cc. 1101, § 2 CIC; 824, § 2 CCEO), Monitor ecclesiasticus 122 (1997) nr 3/4, s. 479-481.

zabronionym przez Boga, ale już sama propozycja jego popełnienia jest przeciwna Bożemu przykazaniu⁴². Stąd ponens wyprowadza wniosek, opierając się również na psychologicznej niemożności człowieka przekazania wyłącznego prawa drugiej osobie, przy jednoczesnej woli popełnienia cudzołóstwa, że samo *propositum adulterandi* powoduje nieważność małżeństwa⁴³. Opinia A. Stankiewiczza, nie odbiegająca od tej prezentowanej przez De Jorio⁴⁴, nie jest jednak opinią dominującą we współczesnym orzecznictwie.

Zdecydowana większość jurysprudencki Roty Rzymskiej jest zdania, że *propositum adulterandi* powoduje nieważność małżeństwa jedynie wtedy, gdy utożsamia się z *ius adulterandi*⁴⁵. Stąd zwykła wola popełnienia cudzołóstwa, czy też utrzymywania relacji pozamałżeńskich nie jest wystarczająca do stwierdzenia nieważności małżeństwa⁴⁶. Konieczne jest, aby kontrahent w momencie wyrażania zgody małżeńskiej zastrzegł sobie prawo do popełnienia cudzołóstwa, czy też utrzymywania relacji pozamałżeńskich⁴⁷. Tego rodzaju opinię znajdujemy np. w sentencji coram Pompedda z dnia 21 czerwca 1982 roku⁴⁸, czy w sentencji coram Funghini z dnia 14 grudnia 1994 roku⁴⁹.

Moje zdanie w tej kwestii pokrywa się z tym, co czytamy w sentencji coram Funghini z dnia 23 października 1991 roku, gdzie ponens

⁴² Por. Dec. c. STANKIEWICZ z 26.03.1987 r., RRD 79 (1987), s. 146.

⁴³ Por. *Tamże*, s. 146-147.

⁴⁴ Por. Dec. c. DE JORIO z 13.07.1968 r..., s. 556-557.

⁴⁵ Por. Dec. c. FALTIN z 9.11.1990 r., RRD 82 (1990), s. 788. Czytamy tutaj: „Equidem, tunc bonum fidei praepeditur, cum nubentes sibi reservant ius adulterandi: quod sane, non debet ita intelligi ac si detur quoddam ius ad rem intrinsece illicitam; potius ius adulterandi voluntatis intensitatem pandit, qua quis eadem ratione vult uni copulari et alteri pariter adhaerere. Quae voluntatis intensitas, seu exclusio ipsius iuris, dimetienda est ex constanti et invincibili tenacia qua fidelitas violatur, dummodo firmum propositum foedandi vinculum ante nuptias eleicitum fuerit, neque unquam revocatur”.

⁴⁶ Por. Dec. c. DE LAVERSIN z 17.03.1982 r., RRD 74 (1982), s. 119.

⁴⁷ Por. Dec. c. PARISELLA z 7.06.1979 r., RRD 71 (1979), s. 349; Dec. c. GIANNECCHINI z 26.02.1980 r., RRD 72 (1980), s. 146.

⁴⁸ Por. Dec. c. POMPEDDA z 21.06.1982 r., RRD 74 (1982), s. 360.

⁴⁹ Por. Dec. c. FUNGHINI z 14.12.1994 r., RRD 86 (1994), s. 661.

precyzuje różnicę istniejącą między *ius adulterandi* a *propositum adulterandi*⁵⁰. Czytamy tam, że jeśli kontrahent w momencie zawierania małżeństwa przewiduje i postanawia, że w przypadku nadarzających się w przyszłości okoliczności będzie łamał wierność, małżeństwo jest ważne gdyż, mimo że zostawił sobie szeroką drogę co do wypełnienia i zachowania obowiązku wierności, nigdy go jednak nie odrzucił. Gdy zaś w momencie wyrażania zgody małżeńskiej postanowił on pozytywnym aktem woli nie przyjąć obowiązku wierności do tego stopnia, że gotów byłby zrezygnować z małżeństwa niż ów obowiązek przyjąć, małżeństwo jest nieważne⁵¹.

Podsumowanie

Zarówno doktryna, jak i orzecznictwo wskazuje, że wykluczenie dobra wierności musi dokonać się pozytywnym aktem woli, jednak przydatne w określeniu prawdziwej woli symulanta zdaje się być określenie relacji zachodzącej między wolą zawarcia małżeństwa a wolą wykluczenia dobra wierności. Nie idzie tutaj o dwa odmienne akty woli, ile raczej o określenie, jakie przyczyny – czy te powodujące zawarcie małżeństwa, czy też te powodujące wykluczenie *bonum fidei* – w momencie wyrażania przez kontrahenta aktu zgody małżeńskiej były przeważające. Ważne jest określenie owych przyczyn, zarówno dalszych, jak i bliższych. Pośród przyczyn dalszych jurysprudencja wskazuje nie tylko na zaburzenia czy anomalie psychoseksualne, ale w obecnym czasie przede wszystkim na mentalność współczesnych ludzi propagujących idee wolności seksualnej, które w niektórych przypadkach mogą osiągać znamiona osobowości

⁵⁰ Por. Dec. c. FUNGHINI z 23.10.1991 r. ..., s. 607. Czytamy tutaj: „Si in manifestando consensu idem intendat positivo voluntatis actu obligationem servandi fidem non assumere et se paratum dicit potius ad matrimonio valedicendum quam ad illud cum fidelitatis obligatione celebrandum, matrimonium invalidum contrahit. Si vero praevidet et sibi proponit, si in futurum favorabiles obveniant circumstantiae, fidem frangere, vinculum stat, quia idem nequaquam obligationem accipere recusavit etsi quoad adimplerionem seu observantiam sibi patentem portam reliquit”.

⁵¹ Por. W. GÓRALSKI, *Matrimonium...*, s. 302.

zdeprawowanej. Przyczyny bliższe są bardzo różne w zależności od przypadku, choć do najczęstszych zalicza się chęć utrzymania relacji pozamałżeńskiej z osobą, z którą kontrahent był związany przed zawarciem małżeństwa.

References

Źródła

- KONGREGACJA NAUKI WIARY, *List Homosexualitatis problema* (1.10.1986 r.), w: K. SZCZY-
GIEL (red.), *W trosce o życie. Wybrane dokumenty Stolicy Apostolskiej*, Tarnów
1998, s. 350-359.
- Dec. c. ANNÉ z 17.01.1967 r., RRD 59 (1967), s. 23-36.
- Dec. c. BRUNO z 24.07.1985 r., RRD 77 (1985), s. 404-414.
- Dec. c. BRUNO z 15.06.1990 r., RRD 82 (1990), s. 512-522.
- Dec. c. BRUNO z 12.03.1993 r., RRD 85 (1993), s. 144-150.
- Dec. c. BRUNO z 17.05.1996 r., RRD 88 (1996), s. 387-395.
- Dec. c. DAVINO z 24.01.1991 r., RRD 83 (1991), s. 36-48.
- Dec. c. DE JORIO z 30.10.1963 r., RRD 55 (1963), s. 716-725.
- Dec. c. DE JORIO z 13.07.1968 r., RRD 60 (1968), s. 551-562.
- Dec. c. DE LAVERSIN z 17.03.1982 r., RRD 74 (1982), s. 118-125.
- Dec. c. DE LAVERSIN z 10.11.1992 r., RRD 84 (1992), s. 535-548.
- Dec. c. EWERS z 19.04.1972 r., RRD 64 (1972), s. 179-188.
- Dec. c. FALTIN z 9.11.1990 r., RRD 82 (1990), s. 783-793.
- Dec. c. FUNGHINI z 23.10.1991 r., RRD 83 (1991), s. 579-621.
- Dec. c. FUNGHINI z 14.12.1994 r., RRD 86 (1994), s. 659-672.
- Dec. c. GIANNACCCHINI z 26.02.1980 r., RRD 72 (1980), s. 145-156.
- Dec. c. MASSIMI z 29.05.1935 r., RRD 27 (1935), s. 356-362.
- Dec. c. MATTIOLI z 30.10.1953 r., RRD 45 (1953), s. 640-653.
- Dec. c. MATTIOLI z 11.12.1958 r., RRD 50 (1958), s. 672-676.
- Dec. c. PALESTRO z 13.03.1987 r., RRD 79 (1987), s. 121-131.
- Dec. c. PARISELLA z 7.06.1979 r., RRD 71 (1979), s. 347-355.
- Dec. c. POMPEDDA z 21.01.1972 r., RRD 64 (1972), s. 24-32.
- Dec. c. POMPEDDA z 21.06.1982 r., RRD 74 (1982), s. 356-364.
- Dec. c. POMPEDDA z 22.10.1996 r., RRD 88 (1996), s. 630-637.
- Dec. c. POMPEDDA z 26.11.1993 r., RRD 85 (1993), s. 715-722.
- Dec. c. RAGNI z 9.12.1982 r., RRD 74 (1982), s. 592-605.
- Dec. c. RAGNI z 4.07.1995 r., RRD 87 (1995), s. 449-466.
- Dec. c. SABATTANI z 13.11.1959 r., RRD 51 (1959), s. 500-507.
- Dec. c. SABATTANI z 20.12.1963 r., 55 (1963), s. 959-978.
- Dec. c. STANKIEWICZ z 14.11.1985 r., RRD 85 (1985), s. 485-494.

Dec. c. STANKIEWICZ z 26.03.1987 r., RRD 79 (1987), s. 142-152.

Dec. c. STANKIEWICZ z 17.12.1993 r., RRD 85 (1993), s. 773-797.

Literatura

BURKE C., *Il contenuto del „bonum fidei”*, Apollinaris 64 (1991), s. 649-666.

DE LUCA L., *L'esclusione del «bonum coniugum»*, w: *La simulazione del consenso matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1990, s. 125-137.

DZIERŻON G., *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa 2002.

GÓRALSKI W., *Homoseksualizm a zdolność do powzięcia zgody małżeńskiej*, w: *Tożsamość seksualna nupturientów a zdolność do zgody małżeńskiej*, B.W. ZUBERT (red.), Opole 1988, s. 53-72.

GÓRALSKI W., *Kanoniczna zgoda małżeńska*, Gdańsk 1991.

GÓRALSKI W., *Matrimonium facit consensus*, Warszawa 2000.

PAWŁOWSKI A., *Il bonum fidei nella tradizione canonica e la sua esclusione nella recente giurisprudenza rotale*, Roma 2002.

PAŹDZIÓR S., *Przyczyny psychiczne niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa w świetle kan. 1095*, Lublin 1999.

STANKIEWICZ A., *De iurisprudencia rotali recentiore circa simulationem totalem et partialem (cc. 1101, § 2 CIC; 824, § 2 CCEO)*, Monitor ecclesiasticus 122 (1997) nr 3/4, s. 189-234; 425-512.

STANKIEWICZ A., *Homoseksualizm jako przyczyna nieważności małżeństwa według najnowszej jurisprudencji rotalnej (1956-1976)*, Prawo Kanoniczne 22 (1979) nr 3-4, s. 179-198.

STROJNOWSKI J., *Homoseksualizm*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VI, Lublin 1993, kol. 1194.

SZYCHMILER R., *Obowiązki małżeńskie*, Warszawa 1999.

ŚWITO L., *Exclusio boni prolis jako tytuł nieważności małżeństwa*, Olsztyn 2003.

VILADRICH P.J., *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Warszawa 2002.

VILLEGGIANTE S., *Ninfomania e causa di nullità matrimoniale*, Il diritto ecclesiastico 71 (1960), s. 162-184.

WEGAN M., *L'esclusione del «bonum fidei» nella più recente giurisprudenza della Rota Romana*, Apollinaris 61 (1988), s. 89-107.

Nota o autorze

Ks. Grzegorz Leszczyński – profesor zwyczajny prawa kanonicznego, kierownik Zakładu Metodologii Prawoznawstwa i Badań Interdyscyplinarnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Oficjal Trybunału Metropolitalnego Łódzkiego.